

Benedek Nóra¹

HIVATALOS SZINTŰ KULTURÁLIS KAPCSOLATOK MAGYARORSZÁG ÉS ÉSZTORSZÁG KÖZÖTT

Abstract

In this paper the history and the background of the official cultural relations between Hungary and Estonia in the 20th and 21st century are discussed. Between the two world wars the relations were raised to official level – a Hungarian center was established at Tartu University and a cultural convention was signed. During the Soviet era (nearly 50 years) the relations were restricted and were under the interests of the Soviet Union. From the beginning of the 1990's there is a broad cooperation again between the free Estonia and Hungary. Nowadays the main institutions of cultural diplomacy are the Hungarian Institute Tallinn and the Estonian Institute in Hungary. The paper gives some information about their present work as well.

Keywords: *cultural relations, Hungarian–Estonian relationship, cultural diplomacy, Hungarian Institute Tallinn, Estonian Institute in Hungary*

Kulcsszavak: *kulturális kapcsolatok, magyar–észt kapcsolatok, kulturális diplomácia, Tallinni Magyar Intézet, Magyarország Észt Intézet*

1. Bevezetés

A Magyarország és Észtország közötti kapcsolatokra, az észt és a magyar nép közötti érintkezésre több évszázadra visszamenően is találhatunk már példát; valóban intenzív, szervezett együttműködésről azonban csak az elmúlt körülbelül 100 évben, a 20. század első évtizedeitől kezdve beszélhetünk. A kapcsolatok legszélesebb körben a kultúrában követhetők nyomon, ám ezek az érintkezések természetesen nem teljesen függetlenek egyéb területeken véghezvitt együttműködésektől. Különösen szoros az egymásrahatás és az összefonódás a 20. században kialakított magyar–észt oktatási kapcsolatokkal.² Ennek egyik legkézenfekvőbb példája a Tartui Egyetemen folyó

¹ Benedek Nóra PhD-hallgató - Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Az uráli népek folklórja és irodalma doktori program; benedeknoora@gmail.com

² Tanulmány az észtországi magyar oktatásról: Tóth Anikó Nikolett 2015. A magyar nyelv oktatása Észtországban a kezdetektől napjainkig. *THL2. A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata* 1-2: 53–72.

magyar oktatás (mely később hungarológia szakká fejlődött),³ valamint az ELTE-n tartott észt nyelvórák (melyekből előbb program, majd szak alakult)⁴ – hiszen elsősorban ezekben a műhelyekben dolgoztak (dolgoznak) és tanultak (tanulnak) azok, akik az észt és a magyar kultúra kölcsönös megismertetésében, megszerettetésében igen fontos szerepet játszottak (játszanak).

A két nép szélesebb értelemben vett, a kultúra területén zajló együttműködésének legfontosabb hordozója az elmúlt néhány évtizedben – egészen pontosan az Észtország 1991-es újráfüggetlenedését és a magyarországi rendszerváltoztatást követő időszaktól kezdve napjainkig – a Tallinni Magyar Intézet és a Magyarországi Észt Intézet. Ennek a két intézménynek a történetét, kialakításuk előzményeit, illetve munkájukat mutatjuk be a következőkben a szakirodalmi forrásokra, a kapcsolatok építésében tevékenyen résztvevő személyekkel készített interjúkra, valamint az együttműködést szervező dokumentumokra és az intézmények anyagaira támaszkodva.

2. A magyar–észt kulturális kapcsolatok intézményesítése a 20. század első felében

A két világháború közötti időszakra jellemző az első világháborús vesztes Magyarország és az újonnan létrejött Észt Köztársaság közötti különféle (gazdasági, diplomáciai, egyházi) kapcsolatok kialakítása és fejlesztése, mind hivatalos, mind civil szinten. Különböző okokból ugyan, de mindkét államnak szüksége volt baráti kapcsolatokra, s ehhez jó alapot szolgáltatott a néprokonsági eszme. Ez a polgári indíttatású, de korra, nemre, társadalmi státuszra való tekintet nélkül széles közönséget célzó mozgalom a finnugor népek (ekkoriban még elsősorban az észtek, a magyarok és a finnek) összetartozását és kölcsönös megismerését, együttműködését hirdető gondolat volt. Elsősorban tudományos és ismeretterjesztő tevékenységekben merült ki: különféle, a nagyközönségnek szóló előadások, közlemények, társasági események, az érdeklődő civilek és tudósok találkozási jelentették a néprokonsági munkát (Szij 1991: 80).

Magyarországon ekkor a politikában Klebelsberg Kuno tűzte programjára a kultúr-diplomáciát: a kisebb – köztük a rokon(nak tartottak) – népek és nyelvek kutatását, a velük való tudományos és kulturális területen való kapcsolatépítés fontosságát valamint a magyar nyelv és kultúra külföldön való megismertetését, lektori hálózat és tudományos-kulturális intézetek létrehozását szorgalmazta (Bereczki 2004: 59). Észak-európai körúton is járt, Észtországot is érintve, ahol a kormánnyal egyetemisták és egyetemi oktatók cseréjéről állapodott meg. Ez volt az első hivatalos, a szellemi

³ Lásd bővebben: Nurk, Anu–Seilenthal, Tõnu 1995. Hungarológia Észtországban – egy elfelejtett korszak a tartui magyartanításban. In: Lahdelma, Tuomo–Maticskák Sándor (szerk.): *Hungarologische Beiträge 4. Hungarológia Magyarországon kívül*. Jyväskylä: Universitæt Jyväskylä. 73–80.

⁴ A témáról összefoglalót közöl: Bereczki András 2018. Az észt szak történetéről. *Finnugor Világ* 2: 9–11. és Bereczki András 2018. Az észt szak múltjáról és jelenéről. *Finnugor Világ* 4: 8–12.

területet érintő államközi együttműködés Észtország és Magyarország között (Egey 2010: 48). Klebelsberg Kunonak és utódjának, Hóman Bálintnak köszönhetően ebben az időszakban 12 ország több, mint 40 egyetemén alakult magyar tanszék vagy lektorátus (Nádor 2014: 474).

A Tartui Egyetemen 1923-ban, anyanyelvi oktatóval kezdte meg munkáját a magyar nyelvi lektorátus, s létrejött a Tartui Egyetem Magyar Tudományos Intézete is. Ennek vezetésével Csekey István jogászprofesszort bízták meg. Az intézmény feladata a magyar kultúra és a tudományos kutatás előmozdítása, a nyelv oktatása és a Magyarországgal kapcsolatos hírek közvetítése volt. Könyvtárát egy körülbelül 1000 kötetből álló küldemény alapozta meg, amelyben a Magyar Tudományos Akadémia által ingyen felajánlott kiadványok is szerepeltek (Magyary 1998: 132). Az intézmény folyóiratot is megjelentetett (Pomozi 1998: 53–54). Ugyanebben az évben Magyarország Jungerth Mihály személyében megbízott követet nevezett ki az Észt Köztársaságba, aki 1928-ig, Helsinkibe való áthelyezéséig tevékenykedett Észtországban (Bereczki 2004: 59).

1937. október 13-án oktatási és kulturális együttműködési szerződést írt alá a két oktatásügyi miniszter, Hóman Bálint és Aleksander Jaakson (Eesti Vabriigi ja Ungari Kuningriigi vaheline vaimse koostöö konventsioon). Ez a szerződés tulajdonképpen a már meglévő kapcsolatokat intézményesítette, ugyanakkor elősegítette újabb kialakulását is. Szó esett benne ösztöndíjasok támogatásáról, nyelvoktatásról, a tudományos téren folytatott együttműködésről, az irodalmi és művészeti kapcsolatok fejlesztéséről. Különös hangsúlyt kapott a néprokongsági mozgalom is. Külön kultúraközvetítő intézményeket nem említett meg vagy jelölt ki a szerződés, a megnevezett feladatok nagyjából felét azonban a Tartui Magyar Tudományos Intézet már megalakulása óta teljesítette.

Az intézmény a munkát – a világháborús események miatt – csak 1941-ig folytathatta. Viszonylag csekély működési ideje ellenére mégis nagyon fontos szerepet játszott a magyar–észt kulturális kapcsolatok történetében. Mivel a magyar kultúra (és nyelv) észtországi első, hivatalos, állami szinten is támogatott és mind magyar, mind észt részről elismert közvetítőjének, gyakorlatilag a ma működő Tallinni Magyar Intézet (és egyben a Tartui Egyetemen létrehozott hungarológia szak) elődjének tekinthető, így a későbbiekben létrejövő kulturális (és oktatási) tevékenységek szempontjából is szilárd hivatkozási alapot jelentett és jelent a mai napig.

Bár az észt fél lehetőségeihez mérten mindent elkövetett a kapcsolatok fejlesztése érdekében, a Tartui Magyar Tudományos Intézethez hasonló, komplex, Magyarországon működő észt tudományos és kulturális intézményt a megfelelő személyi feltételek és infrastruktúra hiányában ebben az időszakban nem hozhatott létre a fiatal Észt Köztársaság. Észt lektor is csak 1938-ban érkezhettek Magyarországra.

Fontos azonban megjegyezni, hogy az 1920-as, 1930-as években számos, a néprokongsági mozgalomhoz kötődő és/vagy a nemzeti gyökereket kereső, a társadalom széles rétegeit elérő egyesület, kör, egyetemi és polgári csoportosulás biztosított még helyet az észt, illetve a magyar kultúrának Magyarországon és Észtországban. Rendszeresen megrendezett zenei estek, ismeretterjesztő rádióelőadások, iskolai megemlékezések adtak hírt az észt, valamint a magyar kultúráról. Ezeknek a programoknak

és csoportoknak általában nem kizárólagosan a magyar–észti kapcsolatok vagy a két nép közötti kulturális együttműködés fejlesztése volt az elsődleges célja, hanem legtöbbjük a nemzeti identitásépítés igényével működött. Ebben bőven megfért az észti–magyar rokonság eszméje is. Tevékenységüket azonban még a legjobb esetben is valamilyen (főleg a finnek, magyarok és észtek összetartozását hirdető) összfinnugor kapcsolat kialakításának érdekében végezték. Sajnos a második világháború kitörésével és az azt követő mintegy 50 évben ezek a mozgalmak, kapcsolatok is elsorvadtak.

3. Magyar–észti kulturális kapcsolatok a szovjet korszakban

Az 1945 utáni időszakban a korábbi, ígéretesnek tűnő kapcsolatok egy egészen új politikai kontextusba kerültek – nemcsak további fejlődésük, de fennmaradásuk is kérdésessé vált. Észtország szovjet tagköztársaság lett, s Magyarország is a szovjet érdekszférába került. Ennek következtében a két ország közötti kapcsolatok a Szovjetunió felügyelete alatt és annak irányításával zajlottak. Önálló, közvetlen kapcsolatfelvételre nem volt lehetőség, bár az olvadás időszakában, a korábbiakhoz képest lazultak a kötöttségek, ami segítette a magyar–észti kapcsolatokat is. Ebben az időszakban a korlátozott, hivatalos kapcsolatok „ellensúlyaként” mind fontosabbá vált az „alsóbb szintű” kapcsolattartás, melyet a személyes ismeretségek jelentettek. Ezek egyrészt még az 1945 előtti időkből maradtak fenn, másrészt pedig megkezdődött egy újabb, másfajta érintkezés is: a szovjet politika által előírt különféle, a szocialista országokkal kötelezően kialakítandó kapcsolatok során létrejövő ismeretségek. Ilyenek voltak például az Írószövetségek pályázata, találkozói; a Szovjet–Magyar Baráti Társaság programjai; a Szolnok és Tallinn (később Szolnok megye–Észt SZSZK), illetve Veszprém és Tartu testvérvárosi kapcsolata; az irodalom területén a kötelezően kiadandó művek kvótarendszere. Ebben az időszakban saját igények és elképzelések alapján működő, kizárólagosan magyar vagy észti kultúrát közvetítő intézmény nem létezhetett, hiszen a szovjet ideológia szerint a „testvérnépeknek” és „a baráti országoknak” a szocializmus érdekében kellett ápolniuk kapcsolataikat. Mégsem mondhatjuk azonban, hogy a kulturális kapcsolatok teljesen elsorvadtak volna; helyesebb inkább minőségi változásukról beszélni. A megváltozott körülmények és lehetőségek ellenére fontos hangsúlyozni, hogy magyar–észti kulturális kapcsolatok ebben az átmeneti korszakban is léteztek; sőt, jöttek létre újak is; valamint a maguk módján – folytonosságot képezve a két világháború közötti időszak és az 1990-es évekkel kezdődő periódus között – hozzá is járultak a 20. század utolsó évtizedében helyreállított-újraalkotott együttműködéshez.

Az 1980-as évek végén a szocialista blokkban bekövetkező reformok természetesen a magyar–észti kulturális kapcsolatokra is hatást gyakoroltak. A szovjethatalom és a kötöttségek gyengülésével egyre inkább közeledhetett egymáshoz a két nép, egyre több érintkezési felület alakult ki. 1988-ban megalakult az Észt Intézet. Lennart Meri⁵ 1991

⁵ Lennart Meri az Észt Intézet első vezetője, az átmeneti korszak külügyminisztere, 1992–2001 között az Észt Köztársaság államelnöke.

áprilisában felvette a kapcsolatot a Helsinki Magyar Nagykövetséggel, s jelezte igényét egy tallinni magyar információs-kulturális központ létrehozására (Jávorszky 2001: 40).

4. Kulturális diplomácia az újráfüggetlenedett Észt Köztársaság és a rendszerváltoztatás utáni Magyarország között

1989-ban Magyarországon megtörtént a rendszerváltoztatás, s az észt függetlenség helyreállítását, 1991. augusztus 20-át követően négy nappal Magyarország elismerte az Észt Köztársaságot. Szeptember elején sor került a Magyarország és a Balti államok közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról szóló megállapodás aláírására (Jávorszky 2001: 42). Így lehetőség nyílt arra, hogy ismét két önálló, kizárólag a saját érdekeit szem előtt tartó állam alakítson ki egymással közvetlen kapcsolatokat – akár a kultúra területén is.

Az első, Észtországba akkreditált magyar nagykövet – akinek munkáját balti diplomaták segítették – 1991 végén kezdte meg hivatali idejét Helsinkiben. 1999–2014 között Tallinnban működött a magyar nagykövetség, mely 2018 második felében folytathatta munkáját. A köztes időben a helsinki magyar nagykövet, illetve 2016-tól a Tallinni Magyar Intézet irodájában működő, korlátozott jogkörrel rendelkező képviselő látta el az észtországi teendőket is. Az Észt Köztársaság 1995-ben akkreditálta Bécsben tevékenykedő nagykövetét Magyarországra, 4 évvel később pedig ideiglenes ügyvivő kezdte meg munkáját Budapesten. Végül hivatalosan 2001-ben nyitotta meg kapuit a magyarországi észt nagykövetség, mely 2014-ig működött, s 2018-ban nyitott újra (Ungari. Eesti välisesindused selles riigis). A munkát Észtországban 1994-től, Magyarországon 1995-től tiszteletbeli konzulok is segítik. Elmondható, hogy a mindenkori nagykövetségek és különösen a tiszteletbeli konzulok nagy figyelmet szentelnek a magyar–észt kulturális kapcsolatok fejlesztésének, s nemcsak szorgalmazzák, de lehetőségeikhez mérten tevékenyen részt is vesznek a különféle programokban látogatóként, előadóként, szervezőként.⁶

1991. szeptember 27-én Budapesten a Magyar Művelődési- és Közoktatási Minisztérium részéről Dr. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter, az Észt Kulturális Minisztérium részéről pedig Lepo Sumera kulturális miniszter kötötte meg azt az együttműködési szerződést, amely egyébként az újráfüggetlenedett Észt Köztársaság első, minisztériumok közötti együttműködése is volt. Ezt 1994-ben egy jogtechnikai probléma miatt kormányközi kulturális és oktatási megállapodásként kellett megújítani, s azóta lényegében a mai napig szinte változatlan formában van érvényben (Interjú, Järv 2016). Mindkét dokumentum az 1937-es szerződéshez hasonlóan rendelkezik az ösztöndíjak és az anyanyelvi lektorok cseréjéről, az irodalmi és művészeti

⁶ Észtország tiszteletbeli konzulja, majd főkonzulja Magyarországon Dr. Bereczki András. Magyarország tiszteletbeli konzulja Észtországban Bán István. 2017-ig Mall Hellam asszonnyal megosztva Tartuban, illetve Tallinnban tevékenykedtek.

kapcsolatok fontosságáról, fejlesztéséről. Szó van bennük a tartui hungarológia szak és a budapesti észttal szak, a Magyarországi Észttal Intézet és a Tallinni Magyar Kulturális Képviselet (ma: Balassi Intézet Tallinni Magyar Intézet) megalapításáról és támogatásáról. Az 1991-es szerződés szerint „*a Felek „kezdeméneezik, hogy magyar, illetve észttal kulturális központ nyíljon Tallinnban és Budapestben”* (Együttműködési megállapodás.). Az 1994-es dokumentum már arról ír, hogy „*a Felek támogatják a tallinni Magyar Kulturális Képviselet tevékenységét, és elősegítik, hogy hasonló észttal intézmény nyíljon Budapestben.*” (130/1994. (X. 14.) Korm. rendelet.). A szerződést néhány évente megújított, az aktuális lehetőségek és állapotok figyelembevételével megalkotott programterv egészíti ki. A legutóbbi, 2017–2019 között érvényes programterv is kimondja, hogy „*a Felek továbbra is támogatják a tallinni Magyar Intézet és a budapesti Észttal Intézet tevékenységét az észttal–magyar kulturális, oktatási és tudományos kapcsolatok fejlesztésében*” (Az Észttal Köztársaság Kulturális Minisztériuma és Magyarország Emberi Erőforrások Minisztériuma közötti kulturális együttműködési program 2017–2019).

4.1. A Tallinni Magyar Intézet

A Tallinni Magyar Kulturális Képviselet (Tallinna Ungari Kultuuriesindus) 1992. szeptember 13-án nyitott meg, mely alkalomból Csoóri Sándor mondott ünnepi beszédet.⁷ A Magyar Köztársaság Helsinki Nagykövetségének Kulturális és Tudományos Intézete aegységékeként működő irodának az észttal Keele ja Kirjanduse Keskus (Nyelvi és Irodalmi Intézet) adott otthont. Egy fő – fél állásban alkalmazott – munkatársa volt. A teljes finanszírozás Helsinkin keresztül történt, s a költségvetés eleinte olyan alacsony volt, hogy leginkább csak arra futotta, hogy a Finnországban rendezett kisebb, könnyebben mozdítható programokat, oda meghívott művészeket Tallinnban is szerepeltessék. Saját programjai mellett igyekezett a helyi médiában Magyarországról szóló cikkeket is megjelentetni. Szoros együttműködésben dolgozott az Észttal–Magyar Társasággal (Eesti–Ungari Selts). Közösén kéthavonta magyar estet rendeztek a Teatri Liit (Színház-művészeti Egyesület) termében, amelyen a magyar kultúrához kötődő előadásokat tartottak. Ezen kívül az Észttalországi Magyarok Munkácsy Mihály Egyesületével (Mihály Munkácsy nimeline Eestimaa ungarlaste ühing) is együttműködtek a programok szervezésében. A magyar ünnepek mellett évente pár koncert és kiállítás is színesítette a programot. A közönség általában néhány tucat főből állt: észttalországi magyarok, Magyarországhoz kötődő észttalok és a Tartui Egyetem magyarul tanuló hallgatói. Lassan a programszervezők és a látogatók közösén kialakítottak egy kis könyvtárat is, elsősorban saját könyvekből (Interjú, Hütt 2012).

Az első néhány év elteltével egyre több – köztük nemzetközi – program szervezésére nyílt lehetőség, Helsinki is nagyobb támogatást tudott biztosítani, s 1999-ben Tallinnban megnyílt a Magyar Nagykövetség is. Így bővült az intézmény programkínálata;

⁷ Lásd: Csoóri Sándor 1992. Kőne Ungari Kultuuriesinduse avamisel. *Vikerkaar* 12: 85–86.

közös munka, hosszabb távú együttműködés jött létre több észtországi és magyarországi kulturális, művészeti és tudományos intézménnyel, szervezettel. Személyi változások is történtek, igaz, változó ütemben (néha éppen csökkent a létszám), de programszervező(k), asszisztens(ek) és pénzügyi munkatárs is csatlakozhatott az irodához. Szerencsés, hogy az intézmény igazgatói posztját 1999–2005 között, valamint 2010–2015 között a magyar–észt származású Bereczki Urmas töltötte be, aki korábban a Helsinki Magyar Nagykövetség balti diplomatájaként dolgozott. Mindezekkel párhuzamosan egyre nagyobb érdeklődésre tartottak számot az események. A nemzeti ünnepek köszöntése mellett a Rokon Népek Napján (Hõimupäevad) például magyar táncos és népzenei esteket rendeztek, de magyar filmnapokon is részt vehetett a közönség, 1993–2003 között pedig 22 magyar művészeti kiállításra került sor Észtország-szerte (Raudalainen 2004). A Képviselő fontos szerepet töltött be az észt és a magyar kulturális intézmények közötti közvetítésben, valamint Lettországra és Litvániára is juttatott el magyar programokat.

2001-ben új nevet – Magyar Intézet (Ungari Instituut) – kapott az intézmény, amely 2002 szeptemberétől már Helsinkitől függetlenül, teljesen önállóan közvetítette a magyar kultúrát Észtországba. A már meglévő programok mellett sor került filmklubra és saját irodalmi estekre (meghívott – olykor határon túli – magyar szerzőkkel); az Intézet bekapcsolódott a tallinni PÖFF (Pimedate Ööde Filmfestival, magyarul: Sötét Éjszakák Filmfesztivál) és a Tallinna Vanalinna Päevad (Tallinni Óvárosi Napok) programjába, valamint újjáéledtek a színházi kapcsolatok is. Az egyre növekvő zenei kínálatban helyet kaphattak a magyarországi kisebbségek muzsikái, lehetőség nyílt magyar zenészeket a Jazzkaar nevű jazz-fesztiválon és a nemzetközileg elismert, szakmai körökben nagyra tartott Tallinn Music Week-en (Tallinni Zenei Hét) bemutatni (Interjú, Bereczki 2011).

2003 végén az Intézet egy patinás, a tallinni óváros központi helyén fekvő épületbe költözött,⁸ ahol saját galériájában teret adhat a magyar kortárs képzőművészet alkotóinak, saját irodalmi és filmrendezvényeinek. Az önálló, illetve észt, lett és litván partnerekkel együttműködésben megvalósított, a kultúra minden területét lefedő, sokszínű események mellett (a kortárs tánc- és performansz előadásoktól az építészetten át a klasszikus zenéig), időről időre kínál magyar nyelvi kurzusokat, gasztro-, gyermek- és kézműves programokat, tudományos előadásokat is. Az évek során komoly érdeklődés alakult ki programjai iránt az észt kulturális szakma, a média és a közönség részéről. Az utóbbi néhány évben hangsúlyosabban szerepelnek a helyi magyar közösség igényeit kiszolgáló, elsősorban kisgyermekeknek szóló, nemzeti identitást ápoló programok. A jelenleg világszerte több, mint 20 magyar kulturális intézetet koordináló Balassi Intézet kötelékében működő Tallinni Magyar Intézet 2016. augusztus 31-től a Külgazdasági és Külügyminisztérium felügyelete alá került.

⁸ Az ünnepélyes megnyitó eseményre 2004 januárjában került sor.

4.2. A Magyarországi Észti Intézet

A Magyarországi Észti Intézet (Eesti Instituudi Ungari esindus) alapításának igénye már a függetlenség visszaállításakor felmerült, s a korábban említett szerződések is lefektették szükségességét, mégis hosszú előkészítő munka kellett a megvalósításhoz. Létrejöttéig az észti kultúra magyarországi közvetítését többek között az 1990-ben, civilek által alapított Magyar–Észti Társaság, valamint az észti nyelvet oktató egyetemi tanszékek, intézetek látták el. 1996-ban Észtország magyarországi tiszteletbeli konzulja, Bereczki András Toivo Tasa nagykövetnek, majd Jaak Allik kulturális miniszternek tett javaslatot egy Budapesten működő észti kulturális intézmény létrehozására. Az ötletet 1997-ben az akkori észti államelnök, Lennart Meri is támogatásáról biztosította. Az Eesti Instituut (Észti Intézet) második külföldi fiókintézeteként a Magyarországi Észti Intézet végül jelképes időpontban, 1998. február 27-én (Észtország függetlensége kikiáltásának 80. évfordulója után 3 nappal) nyitott meg (A Magyarországi Észti Intézet története). Anyaintézménye a budapesti irodán kívül még Helsinkiben tart fenn képviselőket, illetve a kétezres években Stockholmban és Párizsban működtetett észti kulturális intézetet.

A magyarországi két (esetenként három) fős stáb elhivatott, kemény munkával építette ki azt, a mára már viszonylag nagyobb létszámú közösséget, akik figyelemmel kísérik változatos programjait. Az intézet eleinte főleg könyvbemutatókat és kiállításokat kínált a közönségnek, majd zenei programokat és tematikus, az észti kultúra egy-egy szeletét bemutató fesztiválokat is szervezett (Interjú, Kippasto 2012). 2007 óta kiemelkedő eseménye az évente megrendezett Észti Hét (Eesti Nädal) nevű programsorozat, amely egyfajta összművészeti kóstolót nyújt Észtországból: főleg koncertek, filmvetítés, színházi és táncprogramok, valamint a képzőművészet, irodalom és gasztronómia mentén mutatja be Észtországot és az észti kultúrát, Budapest mellett több vidéki városban is. A saját szervezésű események mellett közreműködik más magyarországi kulturális intézmények (színházak, zenekarok, irodalmi társaságok, skandináv országok kulturális intézetei) programjaiban is. Az intézet sikerrel kapcsolódott be a hazai kulturális életbe, s törekszik az észti kortárs művészetek és alkotók szerepeltetésére. F fiatal zenészek népzenei koncertjei mellett az észti jazz-élet kiválóságaival; animációs filmekkel; design-, fotó- és építészeti kiállításokkal találkozhatnak az érdeklődők. Saját kiadású könyvsorozatában mai észti írók műveit jelenteti meg magyarra fordítva.

5. Összefoglalás

Visszatekintve azt mondhatjuk, hogy a magyar–észti kulturális együttműködés szempontjából a két világháború közötti rövid, ámde annál aktívabb időszak a meglévő kapcsolatok intézményesülésének ideje. Ezek a kapcsolatok megfelelő alapot biztosítottak arra, hogy az utána kialakult új helyzetben se szakadhasson el egymástól teljesen a magyar és az észti nép. A második világháború után következő fél évszázad egyfajta átmeneti időszakot jelent a korábbi, a kapcsolatok fejlesztéséhez kedvezőbb feltételeket biztosító periódus és az 1990-es évek elejétől ismét önálló Észtország és

Magyarország közvetlen együttműködésére lehetőséget adó korszak között. Míg az első időszakban nem volt elég idő az intézményesített kapcsolatok kibontakozására, továbbfejlesztésére; addig a második korszakban a szovjet befolyás miatt nem lehetett kizárólag a magyar és az észti nép érdekeit szem előtt tartó kapcsolatokat kiépíteni a kulturális diplomácia területén sem. Három évtizede azonban ismét olyan feltételek állnak rendelkezésre, melyek lehetőséget biztosítanak a két ország közötti kulturális kapcsolatok fejlődése, fejlesztése számára. Ebben nagy lehetőséget jelent a két ország 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozása is.

Kulturális missziójukon kívül a Tallinni Magyar Intézetre és a Magyarországi Észti Intézetre is nagyobb teher hárult a nagykövetségek 2014-es kölcsönös bezárása, majd 2018-as újranyitása nyomán, mely feladatokban szintén helyt álltak. 2018 novemberében ünnepélyes keretek között sor került Észtország Budapesti Nagykövetségének újranyitására (Taasavatud saatkond.), illetve 2018 szeptemberétől Magyarország Tallinni Nagykövetsége is újra működik, igaz, csak korlátozottan lát el feladatokat (2018. szeptember 23-án újranyílt Magyarország Tallinni Nagykövetsége).

A magyar, illetve észti kultúra közvetítésével megbízott két intézmény mellett, illetve velük együttműködve (az újranyitott) nagykövetségek, számos más szervezet, egyetemi tanszékek és magánszemélyek is fáradoznak azon, hogy Észtország és Magyarország kulturális, tudományos és oktatási kapcsolatai egyre szorosabbá váljanak. Továbbra is megállja a helyét az 1991-ben és 1994-ben kötött kulturális és oktatási együttműködési szerződésekben foglalt állítás, miszerint „*A magyar–észti kulturális kapcsolatoknak nagy hagyománya van, és mindkét Félnek érdekében áll azok folytatása.*” (130/1994. (X. 14.) Korm. rendelet.; Együttműködési megállapodás.).

Irodalom

- Bereczki András 2004. A két világháború közötti magyar–észti kapcsolatok történetéről. *Jogtörténeti Szemle* 1: 58–67.
- Egey Emese 2010. *A két világháború közötti magyar–finn–észti kapcsolatok, Társasági, diplomáciai, katonai együttműködés, Specimina Fennica XV.* Szombathely: Savariae.
- Jávorszky Béla 2001. Ungari–Eesti uuenevad diplomaatilised suhted. In: U.ő. (szerk.): *Magyar–Észti diplomáciai kapcsolatok 1921–2001. Eesti–Ungari diplomaatilised suhted 1921–2001.* Tallinn: Ungari Suursaatkond. 38–46.
- Magyary Zoltán 1998. A külföldi magyar intézetek és egyéb tudományos kapcsolataink. In: Giay Béla–Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar mint idegen nyelv. Hungarológia. Tankönyv és szöveggyűjtemény.* Budapest. 124–134.
- Nádor Orsolya 2017. A magyar nyelv külföldi megismertetése, vonzereje. In: Tolcsvay Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője.* Budapest: Gondolat Kiadó. 465–483.
- Pomozsi Péter 1998. Tartu és Magyarország: négyezrenöt év a felsőoktatás történetéből. In: U.ő. (szerk.): *Tartu és Magyarország. Tartu ja Ungari, Tartui Magyar Füzetek 3.* Tartu: AS Võru Täht. 47–73.

- Raudalainen, Kadi (koost.) 2004. *Ungari Kunst Eestis 1993–2003 I. Miscellanea Hungarica*. Tallinn: Ungari Instituut.
- Szj Enikő 1991. A finnugor néprokonsági eszme a 20-as, 30-as években. In: Kincses Nagy Éva (szerk.): *Őstörténet és nemzettudat. 1919–1931. Magyar Őstörténeti Könyvtár, 1.* Budapest: JATE Magyar Őstörténeti Kutatócsoport. 72–88.

Dokumentumok

- 130/1994. (X. 14.) Korm. rendelet.=130/1994. (X. 14.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Észt Köztársaság Kormánya között Tallinnban, 1994. április 28-án aláírt kulturális, tudományos és oktatási együttműködésről szóló Egyezmény kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400130.KOR&goto=-1> (Megtekintés: 2019.05.25.) Az egyezmény észt nyelven: <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/ungari.pdf> (Megtekintés: 2019.05.25.)
2018. szeptember 23-án újranyílt Magyarország Tallinni Nagykövetsége. <http://www.tallinn.balassiintezet.hu/hu/konzularis-info/> (Megtekintés: 2019.03.09.)
- A Magyarországi Észt Intézet története. <http://www.esztorszag.hu/cikk/a-magyarorszagi-eszt-intezet-tortenete> (Megtekintés: 2019.03.09.)
- Az Észt Köztársaság Kulturális Minisztériuma és Magyarország Emberi Erőforrások Minisztériuma közötti kulturális együttműködési program 2017–2019. (2017. január 23.) https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eesti-ungari_programm_2017-2019_ung.k.pdf (Megtekintés: 2019.03.09.) A dokumentum észt nyelven: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eesti-ungari_programm_2017-2019.pdf (Megtekintés: 2019.03.09.)
- Eesti Vabriigi ja Ungari Kuningriigi vaheline vaimse koostöö konventsioon. Egyezmény az Észt Köztársaság és a Magyar Királyság között a szellemi együttműködés tárgyában.* (13. október 1937) In: Riigi Teataja nr. 100: 1954–1961. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=AKriigiteataja19371217.2.4> (Megtekintés: 2019.05.15.)
- Együttműködési megállapodás.=Együttműködési megállapodás a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és az Észt Köztársaság Kulturális Minisztériuma között.* (1991. szeptember 27., Budapest).
- Taasavatud saatkond.=Taasavatud saatkond Budapestis avardab Eesti kohalolu Kesk-Euroopas ja Lääne-Balkanil.* (23. november 2018). <https://vm.ee/et/uudised/taasavatud-saatkond-budapestis-avardab-eesti-kohalolu-kesk-euroopas-ja-laane-balkanil> (Megtekintés: 2019.03.09.)
- Ungari. Eesti välisesindused selles riigis.* (25. veebruar 2019). <https://vm.ee/et/riigid/ungari?display=relations> (Megtekintés: 2019.03.09.)

Interjúk

- Bereczki Urmás (interjú 2011. október 15., Tallinn, Benedek Nóra): 1992–1996 között a Helsinki Magyar Nagykövetség balti diplomatája; 1999–2005 és 2010–2015 között a Tallinni Magyar Intézet igazgatója; fordító; keramikusművész

- Hütt, Anne* (interjú: 2012. január 17., Tallinn, Benedek Nóra): 1992–1995 között a Tallinni Magyar Kulturális Képviselőt vezetője
- Järv, Madis* (interjú: 2011. október 25., Tallinn, Benedek Nóra): az észti Kulturális Minisztérium külügyi osztályának munkatársa; részt vett az újráfüggetlenedett Észtország és a rendszerváltás utáni Magyarország között megkötött kulturális és oktatási együttműködések és munkaterv kidolgozásában
- Kippasto, Anu* (interjú: 2012. március 1., Budapest, Benedek Nóra): 1998–2012 között a Magyarországi Észt Intézet igazgatója